

Van Nispen: van lakenhandelaar tot rentmeester

rubriek over familie- en boerderijnamen, door Henk Harmsen aanvullingen of suggesties: 0543 472603

Bij het landgoed Stillewald in Wehl ligt, zomaar midden in een weiland onder een bomengroepje, het graf van Lodewijk van Nispen, in leven administrateur van Huis Bergh. De plek koos hij zelf en de volks-

mond wil dat hij er als een Egyptische farao begraven ligt mét geweer, honden en paard. Van Nispen, rentmeester van Bergh en de grote heideontginer en bosbouwer van Wehl, was telg van een aanzienlijke familie die al vanaf 1706 veel voor de streek heeft betekend. Een geslacht van rentmeesters, kasteelheren en burgemeesters. Hoe kwamen de Van Nispens achter de grote rivieren terecht?

„We zouden wel graag de aantrekkelijkheden kennen van Aurelia ten Haeghen uit Gendringen, die het gelukte Johan Adriaen van Nispen vanuit Zoetermeer op 27 oktober 1706 in Zeddum ten huwelijk voor het altaar te krijgen.“ Zo begint het familieboek Van Nispen (1969), waarvan de bekende streekhistoricus A.G. van Dalen als gelegen-

heids-genealoog een gedegen studie maakte.

Niet het standsverschil maakt het huwelijk van 1706 zo bijzonder, want haar vader Tilman ten Haeghen kwam uit een voornamelijk oud-Berghse familie en was drost van Gendringen en Etten. Johan Adriaen van Nispen kwam uit een familie van rijke Vlaamse laken- en linnenhandelaren, die de leer van Menno Simonsz aanhingen. In 1643 werd zijn grootvader Adriaen van Nispen uit Vlissingen poorter van Leiden; zijn tak werd roomsgezind.

Het was vooral de afstand Zoetermeer-Gendringen, die het huwelijk van 1706 voor toenmalige verbintenis maakte. Johan Adriaen zal zich dan ook niet op goed geluk in Gendringen hebben gevestigd. Hij had mogelijk uitzicht op een functie in de graafschap Bergh, waar men juist op zoek was naar goedontwikkelde roomsgezinde functionarissen.

Mogelijk ook kwam hij naar Oost-Gelderland als beheerder van de oud-Azewijse bezittingen van zijn rijke familie, waarvan kasteel de Wesenthorst bij Varsselder het middelpunt was. In het gildeboek van Varsselder wordt in 1746 de jongste zoon Christiaan Frans als schutterskoning vermeld: „een longheer Vris en Vlogrisant“. Het oudershuis stond dus inderdaad onder Varsselder, want alle ingezetenen werden toegelaten als gildebroeder.

Moord

In 1743 overleed Johan Adriaen. De „frisse en florissante jonge heer“ Christiaan Frans, getrouwd in 1753, bleef in het Berghse. Via zijn moeder had hij nauwe betrekkingen met Huis Bergh: de band van de familie Van Nispen met het grafelijk huis zou hierna

◆ Het huis Stillewald in Wehl op het gelijknamige landgoed, gesticht door Mr. Lodewijk Van Nispen. (Foto Jan van den Brink)

nog 120 jaar standhouden. In 1754 werd Christiaan Frans van Nispen 'stadtholder' (plaatsvervangervan van de graaf) en schepen van Pannderden, tevens Berghs rentmeester van de Bylant en Over-Betuwe. Hij werd als zodanig aangesteld door de 'dolle graaf' Jan Baptist van Hohenzollern Graaf van den Bergh. De benoeming had veel voeten in aarde, omdat Van Nispen niet de gereformeerde staatsgodsdienst aanhing. Het gezin woonde waarschijnlijk op de Raeyhof bij Pannderden, een Berghs herenhuis, later op de Gelderse Waard bij Oud-Zevenaar, waar Christiaan de oos- en weidery invoerde. Aardig detail: in de Zevenaarse

trouwboeken werd zijn naam als 'Van Ispen' genoteerd en nog spreken streekbewoners vaak van 'Van Nispele' of 'Van Nispere'. Rentmeester Christiaan Frans kwam gewelddadig om het leven. In mei 1765 betrapte hij tijdens een rit te paard in de Pannderdense Waard in een hooiberg een boerenknecht met een dienstmeisje. Dat was me wat! De knaap schrok zo dat hij Van Nispen pardoes met een mes in de zijstak. In de familie wordt het horlogie meretui van de vermoorde bewaard, waar het bloed nog op zit. Hij werd in Elten begraven, de dader zou volgens familieoverlevering zijn gevlucht en in Duitsland verder een kloosterleven hebben geleid.

Twee zoons dragen onze stamboom nu verder: Jan Baptist (1754-1823) en Carel Herman (1764-1829). Beiden werden rentmeester van Bergh. Carel Herman was tevens heer van Pannderden en van Huis Sevenaer. (Het kasteel in Zevenaer wordt nog altijd door Van Nispens bewoond). Jan Baptist, die op kasteeltje de Padevoort in Zeddum woonde, werd in zijn latere leven geestesziek en het toezicht over de bossen in Bergh werd nogal verwaarloosd. Hij lag met iedereen overhoop, leed aan hoogmoedswaan en noemde zich baron. In 1788 werd hij in een Keuls verpleegklooster ondergebracht en zijn jongste broer Carel Herman nam zijn

taak over. Deze Carel Herman werd in de adelstand verheven: zijn zoon Carel (1807-1870) was lid van de Eerste Kamer en burgemeester van Zevenaer.

De laatste Van Nispen in dienst van Huis Bergh was Mr. Lodewijk Carel Jacob Christiaan Frans (1790-1872), geboren in België als zoon van Mr. Jacob Jan en kleinzoon van de vermoorde Christiaan Frans. Lodewijks rijke schoonvader Mr. J.N. Hoevel was administrateur van de graaf Van den Bergh en die functie kreeg ook Lodewijk. Hij bleef ruim een halve eeuw in grafelijke dienst. Hij was, aldus Van Dalen, een gevoelsmens. Zo gaf hij spontaan 2500 gulden mee aan O.P. van der Renne, die in de Byvanck bij een jachtpartij per ongeluk iemand doodschoot en naar Duitsland de vlucht nam. Een gok, want dat de nazaten later het geld met rente zouden terugbetalen wist hij op dat moment niet.

Van Nispen fungeerde als lid van Provinciale Staten, burgemeester van Bergh en vervolgens tot zijn tachtigste jaar als lid van Gedeputeerde Staten. Met geld van zijn eerste vrouw maakte hij de Wehlse heide tot bos. Hij deed ook zeer veel voor de landbouw, de gilden en gemene beweiindingen en ontving zeer hoge Nederlandse, Duitse en Luxemburgse onderscheidingen. Op 8 mei 1872 overleed hij op zijn landgoed 't Stillewald in Wehl, waar hij werd begraven. Vroeger werd verteld dat je 's avonds laat beter niet langs het graf kon gaan, want Van Nispen had geen rust gevonden en belette je de doorgang. Naar zijn jongste zoon, burgemeester van Doetinchem, is in die stad een straat genoemd en een kleinzoon was burgemeester van Winterswijk. Ook zitten nog nazaten van Lodewijk in Indonesië en Zuid-Afrika.

9.D 30/12-1995